

ТРИЗЕННИК - REVUE NEUROZADAIKE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 42 (642) Рік вид. XIV. 16 жовтня 1938 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 16 жовтня 1938 року.

Минула Велика війна, що велася під гаслами національного самоозначення поневолених народів, скінчилась ніби перемогою цих гасел, і всі поневолені нації, що боролись за свою свободу, — а в тому числі й українська, — сподівались в обновленій після війни Європі знайти своє місце для вільного і незалежного життя.

Загально дуже добре відомо, в що для багатьох народів ті гасла про національне самоозначення вилились після ліквідації війни, щоб про те треба було щось говорити на цьому місці. Треба було двадцять літ, щоб ті самі гасла самоозначення націй пролунали світові знову з величезною силою та щоб частково було вирівняно ті хиби і кривди, що залишились сумним насліддям після останньої війни народів. І можна сказати, що тепер, — після Мюнхенської конференції великих держав, після врегулювання польсько-чеського територіяльного спору, після згоди Праги на відступлення Угорщині територій, які заселено угорським народом, — в Європі почалась ніби нова доба, яка відкриває собою початок її нового життя, генеральні лінії якому дає саме проголошений з такою силою великими державами в Мюнхені принцип самоозначення націй. Над Європою, над якою на-

висло було знову страшне мариво війни, почало сходити ніби нове сонце свободи для поневолених і пригноблених народів.

Але і на цьому новому сонці, — що почало сходити на дуже темному небі європейської дійсності, від чого воно здається ще яснішим, — відразу показалися темні плями: боротьба сусідніх Чехо-Словаччині держав за інтереси, задоволення яких, по заспокоєнні їх слухних претензій на свої меншості, вимагало б грубого порушення гасла самоозначення народів, яке так урочисто проголосили великі держави в Мюнхені.

Коли пишуться ці рядки, саме надійшла відомість про перервання угорською делегацією пересправ з представниками Чехо-Словаччини, причому відомо, що Угорщина домагається приєднання до себе од Чехо-Словаччини разом із своєю меншістю і Закарпатської України, на що не погоджується ні Чехо-Словаччина, ні новий уряд нашого Закарпаття, яке нарешті ніби здобуло можливості для дальшого вільнішого існування і розвитку.

Обидві сторони, — як угорська, так і чесько-словацька, — передали тепер свій спір на розрішення великих держав, що брали участь у Мюнхенській конференції. Таким чином уже од них, — од цих великих держав, — буде залежати вирішення ще одного надзвичайно важливого питання, тісно зв'язаного з тими засадами самоозначення народів, які вони тільки оце проголосили на своїй конференції чотирьох.

Українське Закарпаття, що налічує кругло пів мільйона мешканців, не може зараз отримати могутньої підтримки од своєї матірної держави, територію якої тепер окуповано, підтримки, яку отримали інші територіяльні меншості Чехо-Словаччини, менші в багато разів своїм числом. Але від того лише збільшується моральна відповідальність за дальшу долю нової Європи тих, що тепер її будують.

Свою виразну волю на дальше вільне існування проголосила сама закарпатська вітка нашого народу, з чим погодився і новий чесько-словацький уряд. Всі українці, — де тільки вони мають змогу в наслідку ситуації на українських землях, як рівно-ж і скрізь на еміграції, — підтримали жадання своїх братів, включ-

но до енергійного виступу перед великими державами, що підписали Мюнхенську угоду, українського національного уряду, який перебуває зараз на чужині після окупації Великої України совітською Москвою.

І тепер, коли над Європою ніби сходить нове сонце після конференції у Мюнхені, Закарпатська Україна, — а разом з нею і весь багатоміліоновий український народ, — очікує рішення, яке підтвердило б її права на таке саме вільне життя, яке призначено іншим народам.

Саме недалеке майбутнє нам покаже, чи це «сонце Мюнхена» буде дійсно гріти й світити всім тим, що тепла й світла, необхідного для їх життя, чекали, чи і в новій добі буде довершено таких самих несправедливостей, якими була так багата післявоєнна доба і які будуть джерелом нових конфліктів.

ПАКТ ЧОТИРЬОХ І СПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНОСТІ

Ціле значіння Мюнхенської конференції тим часом не можна означити, тим більше, що цілий обсяг її нарад невідомий пресі. Але тепер вже нема сумніву, що є вона перемогою ідеї порозуміння чотирьох великодержав під гаслом самоозначення націй. Перемогою того гасла, під яким Україна провадила свою боротьбу за визволення, і тої політичної концепції, яку заповів Симон Петлюра своїм наступникам, концепції злученої Європи, ворожої Московщині. Європа приходить до того переконання, яке провідні кола України мали вже двадцять років тому, а саме, що між націями західньої культури та хижацькою Московщиною ані співробітництва, ані навіть співжиття бути не може. Виконуючи заповіт великого українського вождя, розвинув національний український Уряд інформаційну роботу в Європі, намагаючись передати їй досвід, який зробила Україна протягом соток років українсько-московської боротьби та останньої визвольної війни;

але кожна нація хоче мати свій власний досвід, тому й голос України в Європі лишився переважно голосом в пустелі. В останніх днях минулого критичного вересня були національні великодержави на крок від того, щоб набути досвід України тим-же самим збройним кривавим шляхом. Вони вже станули на нього мабуть в своїй уяві, і це можливо стримало їх піти ним в дійсності... Менше, ніж 24 години перед початком Мюнхенської конференції було примушено Чемберлена загрозити в Палаті Громад, що західні великодержави боронитимуть в крайнім разі збройно волю Європи разом з Росією (!!).

Те, що сталася потім, було сиражнім психичним чудом в царині міжнародної політики. Обурення проти Москви та її приятелів і агентів, що піхали Європу в сгон війни, вибухло з такою силою, що хвилею його було раптом знесено всі перешкоди, які стояли досі на шляху до порозуміння між великими державами. Європа піднеслась відразу до того стопня свого політичного розвитку й свідомости, якого провід УНР вже давно чекав. Отже й ніяким випадком не було те, що голова національного українського Уряду пан В. Прокопович звернувся до керівників усіх чотирьох великодержав у справі Закарпаття кілька днів перед скликанням їх конференції до Мюнхену, себ-то в часі, коли в Європі чекали загалом не Пакту чотирьох, а війни між обома групами великодержав. Це могло статися лише тому, що для проводу УНР концепція протимосковського фронту Європи була все аксіомою української акції по-за межами ССРСР. На основі петлюрівського національно-політичного світогляду було зазначено вже в 1931 р., що «більшевизм є національно-московським капіталізмом, етапом в розвитку московського націоналізму». (Die Ukraine in Sowjetketten. M. Danko. Ст. 3-4). А три роки пізніше було остільки-ж виразно зазначено, що «СССР є джерелом світової кризи», а передусім європейської політичної та господарської кризи. Виходячи з цього, вказувалось при кожній нагоді, також і на сторінках «Тризуба», що Європа мусить вибрати по-між пактом чотирьох та новою європейською війною.

Не для того, щоб розпочати неплідну полеміку з невідвічальними українськими еміграційними колами, а тому, що перед всіми українцями поставлено тепер конкретну і пильну справу самоозначення Закарпатської України (ні в яким разі не Р у с и), треба з цілою рішучістю зазначити, що з двох метод національно-політичної боротьби, з яких одна мала все на увазі визволення України від Москви в союзі з протимосковським фронтом Європи, а друга «соборність» українських земель без огляду на цей фронт, отже й на пакт чотирьох, слушно показала перша з них. На прикладі Закарпатської України доведено, що для вирішення справи кожної з українських земель по-за межами ССРСР міродайною є Велика Україна.

Судетський конфлікт прибрав такі великі розміри й такі небезпечні форми лише тому, що пражський уряд був фактично васалом московського уряду. Небезпека вибуху війни була така грізна й близька лише тому, що провадити пересправи треба було фактично не з Градчином, а з Кремлем, на що ані Берлін, ані Рим, ані Варшава згодитися ні в яким разі не могли. Отже ходило властиво не стільки про те, як справу німецьких земель та інших недержавних націй ЧСР вирішити, як про те, з Москвою чи проти неї ці справи вирішувати. Європа спромоглася уникнути війни лише тому, що московський уряд від вирішення цих справ було виключено і цілий їх комплекс поставлено на порядок денний конференції чотирьох. Поставлено між ними поновно, принаймні в засаді, і справу Закарпатської України, зазначено поновно інтернаціональний характер дотичних зобов'язань пражського уряду, яких він протягом 20 років не виконав. Отже справа українського Закарпаття має подвійний аспект, зовнішній і внутрішній, які треба погодити для найповнішого досягнення права національно-політичного самоозначення для нього. Справа Закарпатської України є, розуміється, перед усім справою її власного населення. Вона має своє власне легальне національне представництво, яке має промовляти від її імені. Але саме для забезпечення її права на самоозначення не можна забувати того, що справа її станула на порядок денний рішення великих загально-європейських проблем головним чином тому, що українське Закарпаття є частиною національної території цілої України. І справді, коли б самого формального визнання пражким урядом права Закарпатської України на самовизначення вистачало, на здійснення його не треба було б чекати дотепер. В дійсності треба було аж порозуміння чотирьох великодержав при виключенні Москви, отже й спрямовано проти неї, щоб справу Закарпатської України було знову актуалізовано. З цього як самі закарпатські, так і інші провідні українські кола повинні зробити той висновок, що чинник великоукраїнський є вирішальним і в справах Закарпаття, та що лише ті заходи в напрямі досягнення його національно-політичних прав можуть мати успіх, які будуть в цілковитій згоді з потребами боротьби цілої України проти Москви. З воріт, відкритих попереднім чеським урядом для московського наступу на Європу, повинно українське Закарпаття зробитися причіпком нового мосту для європейських впливів на Україну та інші поневолені нації СРСР. В цім полягає головне заінтересовання, збуджене до української частини ЧСР в протимосковським фронті Європи.

Ми можемо жадати права самоозначення для Закарпатської України не лише тому, що воно їй належить, а й тому, що її населення є частиною значної нації, яка відіграє в політичній житті Європи більшу роль, ніж то загально відомо. Коли кілька днів тому терези війни й миру в Європі йшли то вгору, то вділ, українська нація кинула цілу свою вагу в бік миру.

Коли московський уряд не спромігся підтримати акцію своїх підпалачів війни в межах ЧСР та в цілій Європі навіть звичайною мобілізацією своєї армії, то це сталося в значній мірі зі страху перед чужими націями ССРСР з Україною на чолі. Європа не може тим часом належно віддячитися Україні за її традиційну вірність найкращим ідеалам європейської цивілізації, але вона може віддати тепер невелику частину того, що належиться цілій українській нації, її невеликій закарпатській частині. На неї спрямовано тепер очі цілої України. Те, що станеться тепер в найближчій часі, матиме значіння не для самої дише України, а й для дальшого перебігу боротьби цілої Європи проти московського імперіалізму, що зветься большевизмом. Від того, в якій мірі і в якій спосіб буде здійснено самоозначення Закарпатської України залежить, чи моральні сили України та інших поневоленних націй ССРСР буде збільшено в їх тяжкій боротьбі проти Московщини, чи ці нації буде розчаровано. Двадцять років визиску, чехизації і московщення Закарпатської України сприяли руїнницькій роботі московських аґентів там і довели країну до страшних злиднів. Вона не жадає тепер чужинецької помочи, але вона може жадати від імені цілої української нації права на своє цілковите національно-політичне самоозначення, яка має відкрити вільний шлях для повного розвитку її власних національних сил.

Оскільки справа українського Закарпаття є загально-українською справою, повинні правно уповажені заступництва всіх українських земель зробити все від них залежне на міжнароднім терені, щоб право на самоозначення Закарпатської України було здійснено в повній мірі. Роля проводу УНР в цій справі тим більша, що значіння його в Європі поважно зросло наслідком пакту чотирьох держав, протимосковське наставлення якого не підлягає найменшому сумніву. Що до різних еміґраційних угруповань, то, в сучаснім моменті пересунення політичних сил в Європі, треба підкреслити ще рішучіше, ніж колись, що їм може припасти лише службова роля і може належати лише дорадчий голос.

Більше, ніж колись, потрібна тако-ж спільна організована акція всіх відвічальних українських заступництв у справі Закарпатської України. Більше, ніж колись, потрібне вироблення спільного плану акції та устійнення чинного зв'язку між національно-політичними провадами українських земель.

Формально справді пакт чотирьох ще не існує, а англійська опозиція провадить навіть гостру кампанію проти нього, але він існує вже фактично, бо на основі нього відбуваються на території колишньої ЧСР пересунення національно-політичних меж за згодою чотирьох великодержав, але проти волі Московщини, що взялася боронити рештки версайського миру, полишені навіть самою Францією. Московщина втратила в ЧСР свою найміцнішу позицію в Середній Європі. Є багато познак того, що вона втратить незабаром і західній осередок своєї акції, в Іспанії. Утворення пак-

ту чотирьох є великою перемогою української політичної концепції в Європі, першим наслідком цього пакту є ліквідація позицій в Європі московського імперіялізму. Від наступу примушено тепер Московщину перейти до оборони. Це сталося в державі, де перебуває й українська меншина, отже й змагання за права самоозначення Закарпатської України повинні бути разом з тим і змаганнями за державну самостійність Великої України.

М. Дашько

ЖИВА СПРАВА І ГОЛОС З ДОМОВИНИ

Увага всіх українців звернена тепер на Закарпатську Україну, де на порядку денному поставлено питання заснування на цій частині нашої землі української держави. Події посуваються швидким темпом, обставини змінюються майже щоденно — то на користь, то на некористь українським постулатам. Остаточне вирішення цього надзвичайно важливого питання буде, очевидно, залежати не тільки від зовнішніх обставин, але й від тої енергії, сконсолідованости та національної мужности, що їх в цей рішачучий мент мусять проявити насамперед тамошні, закарпатські українці. В кожному разі, так як справа виглядає сьогодні, існують всі можливості до здійснення, в тій чи иншій формі, вільного життя Закарпатської України.

Треба відмітити, що українці по-за Закарпаттям всебічно підтримали своїх закарпатських братів та зробили найрізноманітніші заходи з метою полегчення їх боротьби за право на самоозначення. Ці заходи українців, розсіяних усім світом, спричинилися у великій мірі до спопуляризованя домагань Закарпатської України у світовій пресі, привертаючи тим самим увагу чужинців і до загальних національно-державницьких постулатів цілої України.

З підтриманням змагань закарпатських українців виступив уряд УНР 21-го вересня, висилаючи телеграму до чотирьох європейських великих держав з домаганням уділення Закарпатській Україні права на самоозначення. За кілька днів потім цю справу підніс «Гризуб», обговорюючи одночасно можливість утворення на Закарпатті самостійної Української Держави. Разом з тим численні українські організації, без різниці політичних угруповань чи орієнтацій, виступили з аналогічними домаганнями, супроводжуючи їх численними телеграмами на руки голів різних держав, усякими маніфестаціями солідарности з українцями Закарпаття, пресовими виступами і т. д.

Зокрема належить підкреслити прихильне ставлення до українських домагань на Закарпатті німецьких чинників, що дозволили надавати українські комунікати через віденську радіостанцію. Від певного часу, що-дня о год. 7-ій 45 хв. увечері, віденська радіо-станція надає комунікати українською мовою, в яких подаються відомості про перебіг змагань українського народу Закарпаття за свої права та закликається тамошнє населення витривати на становищі домагання самостійності або принаймні широкої автономії в новій Чехо-Словаччині. Ця моральна підтримка з боку віденської радіо-станції заслуговує на як найбільшу вдячність українців.

Не можна на цьому місці не згадати й іншого факту, цілком уже протилежного порядку. Мова тут про комунікати будапештської радіо-станції в мові «руській». Якийсь «самоотвержений русин» чудернацькою мішаниною слів московських, українських та старо-слов'янських (він сам заявляє, що говорить ані українською, ані московською мовою, але мовою «карпатських русинів») що-дня домагається... прилучення Закарпаття до Угорщини. Недоречність аргументів, неграмотність стилю, кована мова та загиканий і захриплий голос «карпато-роса» могли б викликати лише сміх у слухачів. Належить однак поважніше поставитися до цих виступів радіо-станції Будапешту, бо носять вони виразний антиукраїнський характер. Будапештський бо спікер заявляє, що на Закарпатті немає взагалі жадних українців, а лише русини, накидається на «українську партію», як на комуністичну і т. д.

Ясно, що цей «голос із домовини» представника виміраючого «племени» закарпатських москвофілів інспіровано Будапештом. Угорщина бо виставляє домагання прилучення до себе Закарпатської України, доводячи конечність цього або аргументом історичним (кільківікова залежність Закарпаття від Будапешту), або аргументом стратегічно-політичним (необхідність мати спільний кордон з Польщею). Проте угорські політичні чинники з дивною легковажністю заплющують очі на ту просту, здавалось би, обставину, що в 20-му столітті, і особливо тепер, коли в міждержавних відносинах загально приймається засада права народів на самоозначення, ніякі аргументи не в силі усправедливити нехтування живими інтересами народу та його волею до вільного життя.

Як відомо, доля закарпатських українців під Мадярщиною була дуже тяжкою. Ніхто з них не бажав би певно собі повернутися до передвоєнного стану. Сьогодні Угорщина, домагаючися повороту до себе Закарпаття, цілковито нехтує інтересами українців. Вона не визнає навіть самого факту існування українського народу на Закарпатті, виставляє «теорію» існування якоїсь окремої «русинської народности» та протегує москвофільських іхтіозаврів. В таких обставинах всякі говорення Будапешту про право на самозначення для Закарпаття та обіцянки автономії не ви-

кликають жадного довір'я. Бо при такій «автономії» українці можуть сподіватися хіба лише найлихішого гніту.

По-за всякими іншими міркуваннями, уже саме таке ставлення Будапешту до українського питання на Закарпатті викликає рішучий спротив українців що-до планів Угорщини. Таке відношення Будапешту викликає рішучий протест до нього з боку всіх без винятку українців.

* * *

По останніх відомостях, на Закарпатті, по згоді з Прагою, повстав автономний місцевий уряд. Є це безумовно крок наперед, який треба вітати. Проте це ще не є, певно, остаточне вирішення питання Закарпаття і дальший розвиток подій може справити різні несподіванки.

Идеальним розв'язанням справи для українців є безумовно лише повна самостійність Карпатської України. Проте, як би зовнішні обставини та воля українського населення Закарпаття промовляли за залишенням в складі нової, на засадах правдивого федералізму побудованої Чехо-Словако-України, то українці не мали б, певно, можливості та підстав ставити безкомпромісовий спротив такому розв'язанню питання. При тих одначе умовах, що Карпатська Україна і її українське населення дістануть як найширшу автономію та матимуть всі можливості для вільного національно-державного розвитку. Під цим поглядом склад новоповсталого уряду Закарпаття, де переважають москвофіли (або принаймні колишні москвофіли, бо-ж, може, ці люде під впливом народньої стихії змінять своє каригідне національне становище?), дає привід до де-яких побоювань.

Найвищий час, щоб Прага, бодай в цей критичний для неї момент, кардинально змінила своє відношення до українського населення Закарпаття. Гріхи її супроти цієї країни дуже великі. Тут були і русифікація, і чехізація, і навіть «комунізація». Тепер Прага мусить раз назавжди скінчити з штучним насаджуванням московських емігрантів на Закарпатті та з підтримуванням москвофілів, які і з цього боку намагаються ще підносити свої «голоси з домовини». Прага мусить нарешті простягнути руку справжнім господарям Закарпаття: його українським представникам. Без цього проблему Закарпаття розв'язано не буде, і ця країна і надалі уявлятиме собою незагоєну рану.

Микола Лівіцький

Женева, 12-го жовтня 1938 року.

XLVIII

Непроханий дорадник.

Мабуть чимало з наших земляків знає, що серед новітньої російської еміграції нема запеклішого й лютішого ворога большевиків, як п. Солоневич. В свій час його ревелаяції «совітського раю» зробили велике вражіння, бо в них надзвичайно талановито та правдиво, на підставі власних спостережень описано сучасне, буденне життя в ССРСР. Для емігрантів, що залишили «совдепію» ще за перших часів совітського режиму, найцікавіше було познайомитися з його нарисів не тільки з чинністю уряду, партії, різних установ, але тако-ж з побутом як нових вищих верств, так і мас «совітського народу». При цьому він завжди підкреслював, що найтяжче в совітах живеться селянству, яке являється бидлом і на волі, і по в'язницях та таборах на засланні.

Разом з тим п. Солоневич, що з безпосереднього досвіду вистудював всю механіку совітського управління, починаючи з його нижчих ступнів і кінчаючи вищими, дуже прислужився до того, що на еміграції поширилось правильне розуміння большевицької системи організації влади та тих сил, при допомозі яких вона тримає в послуху населення, яке її ненавидить.

З цього погляду писання п. Солоневича були цікаві і для нас українців. Але з того часу, як він розказав усе, що знав про совітські порядки, сам він по собі нас більше не міг цікавити. На еміграції він пристав до самих крайніх правих російських колд, проповідував «реставрацію» і хоч доказував, по російському звичаю, що «за ним стоїть вся Росія», для української боротьби з московською окупацією він і його спільники не уявляли жадного інтересу.

Що нам з того, що в російському реакційному таборі буде одним «старателем» більше, чи менше? Але за останній час виявилось, що справа стоїть инакше, і нам варто ним зацікавитися.

* * *

В своїх перших писаннях п. Солоневич майже зовсім не торкався українського питання. Коли-ж йому доводилось описувати гірку долю селянства і згадувати при тому селянство українське, то відношення його було явно співчуваюче. Описання розстрілу зібрання одної з українських «Просвіт», коли большевики розстріляли українську молодь тільки за те, що вона була в національних убраннях та співала українських пісень, належить до одних з найкращих сторінок його споминів.

Тим часом і тоді, як це виянилось під час його розмови на Словках з проф. Кам'янецького Інституту Т. Будьком, він був проти «українського сепаратизму», як одної із «спроб розірвати загально-руську культуру, яка б вона не була, на шмаття всяких кисло-капустянських сепаратизмів». При цьому він і тоді, як аргумент проти «українських самостійників», наводив своє власне спостереження: «я провів, — говорив він, — на Україні шість років, і скільки разів мені доводилось перекладати українським селянам газети і накази з української мови на московську, у московській вони їх краще розуміли». Але тоді він далі такого глумливо-іронічного відношення не заходив.

Зовсім инша річ зараз, коли він роз'їжджає по Німеччині, виголошує промови іменем всього «совітського народу», в тім числі й народу українського. Тут вже його позиція запеклого ворога українського національного руху виступає в усій своїй повні. Перш за все він зтверджує, що «з погляду внутрішньої совітської ситуації нема жадного ґрунту для українського самостійницького руху», і то тому, що український народ, який дійсно весь час повстає проти большевиків, зовсім не хоче відділятися від Москви. Безнадійність «самотійництва», маючи на увазі підсовітські настрої, краще всього виявляється тим, що воно зв'язано з іменем Петлюри, а все таке для підсовітського чоловіка «передовсім смішне і петлюрівщина для нього є символом жалюгідного безсилля й сміхотворної балаганщини». Доказуючи потім, що військова боротьба, що очолювалась Петлюрою, ніколи не мала поважного значіння, як антибольшевицька сила, п. Солоневич допускається тут самих ганебних інсинуацій з приводу нашої армії. Переносячи потім свою аргументацію на ґрунт культурний, і заявивши себе з роду і походження білорусином, він патетично проголошує, що «ніколи не може зрестися права на Пушкіна» і взагалі на всі скарби загальної російської культури.

Так, ось він який цей відомий антибольшевик п. Солоневич!

* * *

Перш усього не думаю, щоб п. Солоневич, вибравшись з балканських закамарок до Німеччини, мав успіх в німецьких аудиторіях. Саме в Німеччині, може найкраще, як в якій-будь иншій країні, знають дійсне становище на Україні. Знають там тако-ж здавна силу й значіння українського національного руху. Тому акція п. Солоневича може свідчити лише про те, як загрожені позиції його однодумців у цій країні, і як екстренно їх доводиться там рятувати.

В цьому поспішному рятуванні п. Солоневич зовсім не помічає того, що він майже буквально повторює заяви тов. Постишева, Косіора, Хрущова про те, що український народ зовсім не має

жадних сепаратистичних планів і настроїв, а це все йде від зрадників та шпигів. Ці панове в своїх заявах провадять лінію сталінської політики. Чю-ж лінію провадить п. Солоневич? І чому його характеристика «українського сепаратизму» спиняється тільки на тому, щоб заперечувати його коріння в народніх масах, а не розкривається, як це робиться звичайно, якась «закордонна інтрига»? Треба признати, що «колеги» Солоневича по поборюванню українського державницького руху більше послідовні і то не тільки тому, що вони цю «закордонну інтригу» викривають одверто, а таки й тому, що своїми не словами, а чинами вони наочно показують, яку силу й яке в с е н а р о д н є значіння має той «самостійницький рух». Вони постійно чатують над ним, і терором, розстрілами, засланнями наважуються його приборкати. Та нічого з цього не виходить, і він все росте і поглиблюється, захоплюючи собою навіть комуністичну партію.

Таким чином, що-до оцінки значіння «петлюрівщини» п. Солоневич розходитьсся з такими знавцями її, як всі бувші й сучасні «правителі» УССР. Так саме його інсинуації в бік української армії не поділяються російськими військовими авторитетами, які вважають найбільшою помилкою «білих армій» боротьбу з українською армією. Залишивши їй вільну руку на Україні, вони б легко могли ліквідувати большевиків у Росії.

* * *

Ходить чутка, що цей самий п. Солоневич, антибольшевик і спец «підсовітських настроїв», був колись співробітником «Нового Времени». Коли це так, то тоді справа пояснювалась би зовсім легко.

Старі дріжжі дають себе чути! Під пресом подій вони якийсь час не рухаються і духу їхнього не чути. Але як тільки цей прес зняти, додати води, вони зараз-же забродять і тоді знову від них піде старий, мало приємний дух, про який колись говорилося: «там так Русью пахне, що хоч сокиру вішай».

К. Ніко

St. Jean-de-Maurienne

15. IX. 38.

По пережитих неспокійних хвилюваннях, що врешті закінчилися Мюнхенською угодою, Європа починає приходити до себе і навертати те, що по-обивательськи прийнято називати нормальним життям.

Однак це «нормальне життя» зовсім не є поворотом до старого нормального життя. Сьогодні годі передбачити всі наслідки Мюнхенської угоди, хоч ніби вона торкнулася лише розв'язання германо-чеського конфлікту.

Першим наслідком цієї угоди — це був незаперечний здобуток для Європи, що війни тут не сталося. Уникнено її було всупереч усій підготовці, яку вперто, планово і справді з надзвичайним хистом провадили темні сили, очолювані совітською Москвою. Майбутнє виявить, скільки зусиль було витрачено на те, щоб цей заколот викликати. Двигнути машину війни не легко, особливо, в теперішній час, коли армія має широко розгалужену і тяжку до приведення в повний рух апаратуру. Але коли вже приведено в рух оцю машину війни, то спинити її годі. Колесатка підуть в рух, передаточні паси двинуть інші машини, а ті в свою чергу знову інші, і пішло.

Тому у цій підготовці видно було такий поспіх і кваплення. Все було кинуто на кон: фальшування відомостей про дійсний стан річей і переговорів, фальшування офіційних комунікатів, подавання несотворених звісток (про абдикацію італійського короля Віктора-Емануїла на випадок оголошення мобілізації в Італії), упушення важливих місць з промов одповідалих осіб Західної Європи, спеціальна інтерпретація і спеціальне освітлення подій і т. д., і т. д., словом все, що може вплинути через радіо й пресу на так роздратовану психику так зв. «чоловіка з вулиці».

Але урвалося. Вся ця підготовка звелася на нівець підписанням Мюнхенської угоди. Всюди у всіх країнах легко зіткнути, і оце легке зітхання виявило, в яку безодню штовхали людство оті темні сили.

Сучасні керівники Західних держав знайшли в собі досить холодного розуму, щоб не піти на провокацію і всупереч усім старанням — вирішити справу мирно. Більше того, в Мюнхені було покладено підвалини для мирного полагодження інших пекучих справ, як от справи іспанські, справа розбросення, колоніальні справи, стосунки франко-німецькі, франко-італійські, англо-італійські то-що. І справді, вже стосунки франко-італійські почали унормовуватися: Франція відновляє свою амбасаду в Римі і вже призначено амбасадором Франсуа-Понсе, французького амбасадора в Берліні. З другого боку, Італія вже забирає своїх добровольців з Іспанії, тим приводючи в життєвий рух, недавно своєю угодою з Великою Британією. Бо цілком зрозуміло, що після Мюнхена інакшими очима будуть дивитися на всі ці справи і зможуть знайти модуси для мирного залагодження.

Другим наслідком Мюнхенської угоди — це було те, що Європа повосна — себ-то Європа мирових договорів 1919 року — отримала остаточний удар, і нема ніяких ліків для повернення старого статусу кво. Мюнхен в сучасній історії Європи (і світа цілого) — це тріщина, яка де-далі, то більше розкривається і залатати яку ніяк не можна. Та тріщина давно вже давала про себе знати, але люди з психикою мирових договорів і Ліги Націй, не могли допустити, не могли собі уявити, що мир може бути затриманим й гарантованим інакше, ніж «системою формул і доктрин, дуже привабливих, але які мали лише одну ваду: вони були позбавлені всякого змісту» («Le Temps» з 1. 10. 1938 р.). Ця газета, пишучи про Францію, каже:

«Переконана у солідності простих формул — як колективна й всесвітня безпечність — та у силі чисельних пактів, — наша країна тоді собі уявляла, що вона може собі дозволити улюблені

грища політичних партій, внутрішні сварки, підсилені і чим далі то більше затросені фанатиками та апостолами всесвітнього заколоту. Наша політика зазнала навіть впливу партії підвладної чужій державі і Інтернаціоналові, що призналися у своїх намірах кинути світ у криваву колотнечу, щоб усталити на руїнах цивілізації побіду марксистської революції».

Отже Мюнхен являється тою тріщиною у психиці європейця, яка примусить віддати до архиву оті всі «формули й доктрини» про «пакти Ліги Націй», про «колективну безпеку», про «миролюбство совітів» з їхньою «найдемократичнішою конституцією», про «мир на світі» з участю Сталінів, Литвинович і т. д.

По-третє, Мюнхен, змінивши психичне наставлення Європи, змінив і практику політичну. Замість міжнародних конференцій з делегатами, експертами, помішниками і т. д., замість довготривалих нарад з одкладенням їх, з чеканням нових інструкцій від своїх урядів, замість проволікань, часто нарочитих, у вирішенні ясных для всіх справ, — з'їхалися відповідальні чинники і за один день вирішили справу без всяких проволікань. Техніка в злагодженні договору виявила колосальний прогрес, і треба думати, цю техніку вже будуть приміняти і на майбутнє. Стара система політичної міжнародної практики потерпіла фіаско.

Мюнхен практично покликав на кон європейського життя — так звану систему пакту чотирьох, що є річчю цілком натуральною для Західної Європи. Покликано до життя цю систему самим життям, самою дійсністю. І з цієї системи виключено тих, що найбільше перешкождали замирению в Європі — совіти. Таке психичне оздоровлення Європи в практичному житті, ми, українці, можемо лише вітати. І можна не прорукуючи сказати, що повернутися до європейського життя совітам не буде вже можливо, бо нема як. Ізоляція їх на практиці доконана.

Сучасне міжнародне становище натомість заактуалізувало проблему української державности, до чого ми вернемося наступним разом. Тут лише одмітимо, що після Мюнхенського договору події очевидно підуть дуже швидким темпом і кожному українцеві, де б він не перебував, належить серйозно і вдумливо ставитися до подій і готуватися до того, щоб усі сили прикласти для своєї справи — відродження Української Держави.

Борисенко

З П Р Е С И

З приводу претензій на Закарпатську Україну з боку Угорщини, підтриманих Польщею, — ті дві держави бажать мати спільний кордон, — п. Жан Марген, директор «Журналь де Женев» говорить про вільсонівський принцип — право народів на самоозначення, зауважує, що при утворенні Чехословацької республіки тим принципом творці нової карти Європи поступилися на користь міркуванням стратегічного та економічного характеру, й, переходячи до сьогодняшнього становища, зазначає:

«Сьогодні, як і за тих часів, славнозвісний принцип вільсонів прикладається тоді, коли це в інтересах сильнішого, й поступається своїм місцем мотивам стратегічним, коли він не до вигоди.

«Україна Підкарпатська (автор пише: La Ruthenie Subcarpatique) то витягнена на схід частина Чехословаччини такої, якою її зроблено було у Версалі. Етнографічно вона не належить ні до чехів, ні до угорців, ані до поляків. Вона нормально повинна складати собою частину України, коли ця остання, визволена з московського ярма, знову здобуде свою незалежність. А до того часу нема жадного поважного мотиву, щоб одривати її від Чехословаччини, вже позбавленої країни Судетів, Цешина й угорської петлі Дунаю. Підкарпаття, як і Словаччина, одержує від Праги автономію, яка дозволить її населенню жити задоволеним в складі Чехо-Словацької держави....

«На скільки домагання угорське дунайської петлі з самого початку уявлялося нам уґрунтованим, настільки оце домагання, що має на оці Підкарпаття, видається нам неприпустимим».

В І Й Н А В Е Т Е Р І

Питання Карпатської України, яке несподівано стало в центрі уваги цілого політичного світу, викликало незвичайно цікаву «війну в етері», і особи, посідаючі радіо-приймачі можуть слідувати за розвитком цих важливих політичних комбінацій, не виходячи з хати і не читаючи жадних газет. Схема питання є загально відома: Мад'ярщина вимагає Карпатську Україну для того, щоб мати спільний кордон з Польщею, проти чого виступає Німеччина, яку таким чином було б відтято від Сходу кордонами міцних держав. Рим, в перший момент сприятливий мадяро-польській концепції, в дальшому оголосив свою незацікавленість і до справи не мішається. Таким чином на полі бою залишилися два ворожі табори, які пильно ховають свою ворожість, і висилають наперед бойців, ролю яких грають українські спікери віденської та будапештської радіо-висилень.

Бій зачав Відень вже від кількох днів. Український спікер доброю літературною мовою подає

що дня о годині 17.45 українські комунікати, в яких він перші дні вимагав для Карпатської України повної самостійности, а потім широкої автономії в межах нової Чехо-Словацько-Української республіки. За пару днів йому почав відповідати Будапешт, обстоюючи ідею повероту Підкарпаття на лоно «мадярської батьківщини». Його перші комунікати голосили безапеляційно, що нарід, як одна людина, прагне повернутися під мадярську зверхність, дальші вже говорили про переважну більшість населення, яка ніби-то до цього стремить, а останні вже досить нерішуче ставили питання плебісциту. Перші дні сторони лише прислухались одна до одної, але в скорому часі зачали відверту війну. Лише українські спікери вимовляли свої перші слова, як противна сторона зачинала на тій же самій хвилі перешкоджати ревом, свистом та виттям міцних сирен, так що в де-які моменти в цьому бісовському шабаші було чутно лише рідкі окремі слова. На щастя цей кульмінаційний

момент бою тривав не довго і стори, очевидно переконавшись, що гублять на цім однаково, припинили обструкцію і дальші комунікати було чути дуже добре. Зміст їх з певністю показує, що тим часом виграє точка погляду Берліна і що Карпатська Україна, як що не зайде якихесь несподіванок воєнного характеру, залишиться надалі при Чехословащині з правами автономної області.

Дуже цікаво слухати віденські комунікати, але ще цікавіше з де-якого погляду слухати промови «підкарпатського русина», як він сам себе рекомендує, додаючи до того, що він не є ані українець, ані росіянин. Не один, певно, з слухачів українців, чуючи його чудернацьку мову, згадав «Наталку Полтавку» та незабутнього Возного з його знаменитим «теє та як його», «околичностями» та «розмишлял я предовольно». Будапештський «русин» відчитує очевидно свою доповідь з писаного, бо як доходить до кінця сторінки, затримується на півслові і довго перегортає, щоб побачити другу половину слова. Перед довгими словами подекуди затримується з многозначним «гм-гм», очевидно даючи собі час зрозуміти о що ходить, а перед словами «меморандум» чи «окупация» павзи бувають ще більші, бо хто

його власне знає, де ставиться той гаспидський наголос. З словом «плезбісцит» виїшов вже поважний конфуз. Після довгих «гм-гм» промовець, чи краще сказати читач, голосно вимовив «плещебит» і одразу закашлявся, бо очевидно хтось сипнув його за рукава. Свою добру українську мову з акцентом подільського селянина пересипує він подекуди такими словами як «действительность» чи «обстоятельства», при чому вичитує їх дуже старанно, але наголос ставить кожний раз на іншій місці, що показує, що він їх ще не добре вивчив. Одиноке російське слово, яке йому добре вдається, це «что», яке він вимовляє твердо та з великою присмністю, роблячи по нїм невеличку павзу, ніби-то щоб подивитися на зроблене враження. «Яті» твердо вимовляє як «і» та очевидно навіть не догадується, що москалі вимовляють інакше. Оскільки можна судити по голосу, є він чоловік літній, поважний, і напевно, закінчивши читання, витирає чоло та проголошує: «Аж упріє колю цієї проклятої машини». Оттакто наші земляки роблять в центрі Європи на хвилях етеру велику світову політику, самі не знаючи, що з того вийде.

М. Тростянський
(«Офіор»).

НЕЗАБАРОМ ВИЙДЕ З ДРУКУ НОВА КНИЖКА
ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

ПЕТРО ЗЛЕНКО

СИМОН ПЕТЛЮРА

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА

Ціна 50 амер. центів. Замовляти в Бібліотеці :
Bibliothèque Simon Petlura, 41, rue de La Tour d'Auvergne.
Paris 9, France.

Редакція і адміністрація : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
Для переказів у Франції : «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet

Imprimerie L. BERESNIAK. 12, Rue Lagrange. Paris (5).